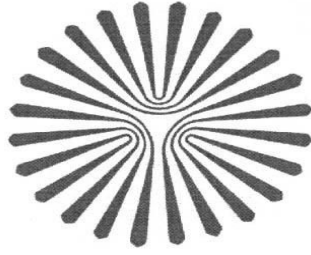

دلالة

دانشگاه پیام نور

دانشکده الهیات و علوم اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته: حقوق بین الملل

عنوان پایان نامه:

نقش سازمان های غیر دولتی بشردوستانه در توسعه و اجرای حقوق

بین الملل بشردوستانه

مطالعه موردی: کمیته بین المللی صلیب سرخ ، جمعیت های ملی صلیب

سرخ و هلال احمر

استاد راهنما:

دکتر حسین شریفی طرازکوهی

استاد مشاور:

دکتر پوریا عسکری

نگارش:

جعفر حسنی اعظمی

پاییز ۱۳۹۰

"من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق"

سپاس و ستایش خدای را که آدمیان را بیافرید و به زیور عقل بیاراست، درود بر روان پاک پیغمبران که چراغ راه هدایت بشر گشتند و جهان را به نور علم آذین بستند، سپاس فراوان معلمان و استادانی که به ارشاد ما کمر همت بستند و دانش و بینش خود را به منظور هدایت ما، به رایگان تسلیم نمودند.

در این جا بر خود لازم می بینم از اساتید ارجمندم جناب آقای دکتر حسین شریفی طراز کوهی (استاد محترم راهنما)، جناب آقای دکتر پوریا عسکری (استاد محترم مشاور)، جناب آقای دکتر علی-رضا حجت زاده (استاد محترم داور) صمیمانه و خالصانه سپاس گزاری نمایم.

هم چنین از سایر عزیزانی که مرا مساعدت نموده اند، کمال قدردانی و امتنان را دارم و سعادت و خوشبختی و موفقیت آنان را در تمام امور زندگی دنیوی و اخروی از درگاه ایزد منان خواستارم.

چکیده:

جنگ پدیده ای شوم که آثار منفی فراوانی از قبیل کشتار، آوارگی و بی خانمانی، فقر و گرسنگی و به طور کلی بدبختی و مصائب بسیاری در تاریخ بر جای گذاشته است. همگام با ویرانی ها و مصائب به جا مانده از جنگ، انسان ها نیز تلاش فراوانی نمودند تا حجم این خشونت ها و بی رحمی ها کاسته شود. رفته رفته تلاش های انسانی برای کاهش حجم خشونت ها و جنگ ها با تولد سازمان های غیر دولتی، شکل متفاوتی به خود گرفت.

در این بین، کمیته بین المللی صلیب سرخ و جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر توانستند نقش بسزایی در ارتقاء و توسعه حقوق بین الملل بشردوستانه داشته باشند. نقش آنها را از نهادینه شدن قوانین بین افراد جامعه، نظامیان و زمینه سازی تدوین حقوق بشردوستانه، می توان مشاهده کرد.

واژگان کلیدی:

حقوق بین الملل بشردوستانه، کمیته بین المللی صلیب سرخ، جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر، سازمان های غیر دولتی

فهرست:

مقدمه	۴
معرفی موضوع تحقیق و اهمیت آن:	۶
اهداف پژوهش:	۷
سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق:	۷
پیشینه تحقیق:	۸
روش تحقیق:	۱۱
نقطه تمرکز:	۱۱
ساختار پژوهش:	۱۲
بخش اول	۱۳
سازمان‌های غیر دولتی بشردوستانه و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر	۱۳
فصل اول: بررسی و تعریف مفاهیم مقدماتی	۱۴
گفتار اول: سازمان‌های غیردولتی	۱۴
مبحث اول: شخصیت حقوقی سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی	۱۹
مبحث دوم: تأثیرگذاری سازمان‌های غیردولتی بر جامعه بین‌الملل	۲۰
مبحث سوم: سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه	۲۳
گفتار دوم: نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر	۳۳

۳۴	مبحث اول: کمیته بین المللی صلیب سرخ ICRC
۳۸	مبحث دوم: جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر
۴۱	مبحث سوم: فدراسیون بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر
۴۳	مبحث چهارم: ارکان قانونی نهضت
۴۵	بخش دوم
	اقدامات کمیته بین المللی صلیب سرخ و جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در توسعه و اجرای حقوق بین الملل بشر دوستانه
۴۵	
۴۶	فصل اول: وضعیت شکل گیری و شخصیت حقوقی کمیته بین المللی صلیب سرخ
۴۷	گفتار اول: تشکیل صلیب سرخ
۴۸	گفتار دوم: وضعیت حقوقی کمیته بین المللی صلیب سرخ
۴۹	فصل دوم: اقدامات حمایتی بشردوستانه کمیته
۵۰	گفتار اول: وضع، گسترش و تفسیر قواعد و مقررات بشردوستانه بین المللی
۵۰	مبحث اول: وضع و گسترش
۵۹	مبحث دوم: توضیح قواعد
۶۰	گفتار دوم: ارتقاء حقوق بشر دوستانه
۶۲	گفتار سوم: پیشگیری از وقوع درگیری ها و تخاصمات
۶۳	گفتار چهارم: نشر و ترویج
۶۴	گفتار پنجم: نظارت بر حسن اجرای حقوق بشردوستانه
۶۷	گفتار ششم: ابزارهای ویژه کمیته
۶۸	مبحث اول: ابتکارات بشردوستانه
۶۸	مبحث دوم: پیشنهاد خدمات
۶۸	مبحث سوم: انجام فعالیتها بر اساس عملکرد قدرت حامی
۷۴	مبحث چهارم: دیپلماسی بشردوستانه
۷۷	مبحث پنجم: حمایت از طریق کنترل و محدودیت وسایل و شیوههای نبرد

فصل سوم: اقدامات جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در توسعه و اجرای حقوق بین الملل بشر	
دوستانه.....	۸۱
گفتار اول: هدف کلی جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر.....	۸۳
گفتار دوم: اقدامات جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در توسعه و اجرای حقوق بشر دوستانه ..	۸۴
مبحث اول: برنامه ها و خدمات جمعیت های ملی	۸۵
مبحث دوم: جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران	۸۶
نتیجه گیری	۱۰۰
فهرست منابع:	۱۰۵
منابع فارسی	۱۰۵
الف- کتابها:	۱۰۵
ب- مقاله ها:	۱۰۶
ج- سایر منابع:	۱۰۷
منابع انگلیسی:	۱۰۷

مقدمه

جامعه بین‌الملل امروزی در سده بیست و یکم با جامعه بین‌الملل در سده گذشته تفاوت بسیار دارد. جهانی شدن و ابعاد گوناگون آن، افزایش شمار دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، گسترش ارتباطات، کوچک شدن جهان و سرانجام دامن گستری خطرها برای زندگی انسان و محیط زیست آن، از ویژگی‌های این جامعه تازه است.

همخوان با این گرایش به سوی همگرایی و اشتراک در سرنوشت، حقوق بین‌الملل و حقوق بشر نیز بعنوان بازتاب واقعیات جامعه بین‌المللی، از دید ساختاری به حقوق داخلی نزدیکتر و نظام‌مند شده و پیوسته دولت‌ها را متعهدتر ساخته است و در واقع رو به سوی دارد که بیشتر به منافع کل بشریت و منافع ملت‌ها توجه کند تا تنها به دولت‌ها. در پرتو وابستگی‌های مادی و معنوی و منافع متقابل بشری و احساس همدردی و مسئولیت مشترک در برابر مشکلات و معضلاتی که زندگی انسان‌ها را به مخاطره افکنده، دگرگونی‌های ژرف در ساختار نظام بین‌الملل و جهت‌گیری‌های آن پدید آمده است. در نظام سنتی بین‌المللی، حاکمیت مطلق و قاهرانه دولت‌ها بر شهروندان در درون مرزها و استقلال عمل در روابط خارجی، حق انحصاری و جهانی دولت‌ها شمرده می‌شد؛ مفهومی که به علت پذیرش عمومی و داشتن پیشینه تاریخی، در منشور ملل متحد گنجانده شد. در این راستا دو موضوع عدم مداخله در امور و احترام به حاکمیت اصل از ارکان و مبانی نظام بین‌الملل و حقوق داخلی حاکم بر آن دانسته شده و بر زمینه‌های گوناگون زندگی و روابط متقابل واحدهای ملی جاری گشته است.

از دید منطقی، ترجمان مفاهیم و ضرورت‌های برآمده از مقتضیات و نیازهای ویژه، همخوان با دگرگونی‌های بین‌المللی بوده و باید به اقتضای ماهیت متغیر روابط بین‌الملل و ساختار متحول نظام بین‌الملل شکل گیرد و در سطح تکامل یافته خود به ساختار جامعه بین‌المللی شکل دهد و بر جهت‌گیری‌های کلی و رویکردهای آن اثر گذارد تا بتواند عهده‌دار ارتباطات پیچیده دولت‌ها شود و نظم

تأمین‌کننده ثبات و امنیت را جانشین هرج و مرج ناشی از سیاست قدرت کند. بر این پایه، تحوّل مفهوم مداخله بشردوستانه نیز با توجه به ماهیت متغیّر نظام بین‌الملل در سده بیست و یکم صورت گرفته و اصل عدم مداخله را در برخی موارد دگرگون کرده است.^۱

در این راستا سازمان‌های غیردولتی نقش بسیار مهمی را در کنار سایر بازیگران عرصه بین‌الملل، یعنی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در توسعه و ارتقای حقوق بشر ایفا می‌کنند. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ که منشأ نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر محسوب می‌شود سازمانی است بی‌طرف، بی‌غرض و مستقل که وظیفه منحصراً بشردوستانه آن عبارت است از حفاظت از زندگی و کرامت قربانیان جنگ و خشونت داخلی و یاری‌رسانی به آنها. کمیته بین‌المللی، کار هدایت و هماهنگ‌سازی فعالیت‌های امدادی نهضت را در مواقع منازعات به عهده دارد. همچنین تلاش می‌کند تا با ترویج و تقویت حقوق بین‌الملل بشردوستانه و اصول بشردوستانه جهانی، از بروز آلام انسانی جلوگیری کند.^۲

علاوه بر قدرت و اختیارات مذکور، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ دارای وظایفی است که دولت‌ها از طریق کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌ها الحاقی به آنها، بر دوش سازمان نهاده‌اند. کمیته به عنوان یک نهاد بی‌طرف و غیرسیاسی از جایگاه والایی در عرصه روابط بین‌المللی برخوردار است و عملکرد غیرسیاسی، منصفانه و انساندوستانه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ موجب اعتماد دولت‌ها به این سازمان غیردولتی شده است.

جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر که ستون‌های صلیب سرخ و هلال احمر در دولت هر کشور می‌باشند و شاخه ملی آن قلمداد می‌شوند، در سال ۱۸۶۳ در کنفرانس ژنو تصمیم گرفته شد که در هر کشوری، یک جمعیت امدادی ملی تأسیس شود که وظیفه آن در زمان جنگ و در صورت لزوم، کمک به سرویس‌های پزشکی نظامی باشد؛ در زمان صلح آنها باید خود را آماده مقابله با جنگ‌ها از طریق آموزش کارکنان پزشکی داوطلب و آماده‌سازی مواد امدادی پزشکی نمایند. جمعیت‌های ملی توسط یک کمیته

^۱ - حیدری نجات، علی. سازمان‌های غیر دولتی و جهانی شدن فرهنگ بشر دوستانه، پایان نامه دانشگاه آزاد واحد تهران

مرکزی ۱۳۸۷. ص ۸۶

^۲ - بیگ زاده، ابراهیم، «سازمان‌های غیردولتی و حقوق بین‌الملل»، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی تهران، شماره ۳۲-۳۱، پائیز- زمستان ۱۳۷۹.

مرکزی سازماندهی می‌شدند و تعدادی بخش‌های محلی و منطقه‌ای در جهت حمایت کمیته‌های مرکزی به وجود آمد.

حال این سوال مطرح می‌شود که آیا کمیته ملی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در توسعه و اجرای حقوق بشردوستانه موفق بوده‌اند و چه اقداماتی در این زمینه انجام شده است. به خاطر پاسخ به این سؤالات و همچنین نظر به اهمیت موضوع، هدف این مطالعه بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه در توسعه و اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌باشد.

معرفی موضوع تحقیق و اهمیت آن:

سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی در جامعه بین‌المللی به پیشرفت‌های شگرفی نائل آمده‌اند. سازمان‌هایی که موضوع عمده فعالیت آنها حمایت از فرد و کرامت ذاتی آدمی است، در توسعه و تحول مفاهیم و قواعد حقوق بین‌الملل نقش بسزایی ایفا می‌کنند. فعالیت سازمان‌های بشردوستانه به ویژه پس از جنگ سرد شتاب مضاعفی به خود گرفت و اصناف و گروه‌های تجاری، حرفه‌ای، زبانی، قومی، نژادی و مذهبی هر یک به نوع خود، حقوق بشر و ارتقای استانداردهای آن را از دیدگاه خویش و براساس منافع خود مورد توجه قرار داده‌اند. لیکن ارزش‌های مشترک انسانی و شأن فرد، سخن مشترک تمام انسان‌ها قرار گرفت. در حقوق بشردوستانه، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر را می‌توان از پرچمداران و پیشروان و هسته مرکزی فعالیت‌های مربوط به حفظ و حمایت از قربانیان و ارتقاء قواعد مربوط به آن دانست. افزایش شمار قربانیان به ویژه غیرنظامیانی که از جنگ میان دو گروه بهره‌ای نبرده‌اند، مخصوصاً در قرن بیستم و با وجود سلاح‌های انهدام جمعی، موشک‌ها، سلاح‌های شیمیایی، میکروبی، بیولوژیک و هسته‌ای، تهدیدی بالقوه برای کرامت ذاتی انسان تلقی می‌شود. در میان این تاریکی و ناامیدی، پدیده بدیعی در عرصه بین‌المللی با تمام امکانات و نقایص موجود، در شرایط حساس جامعه کنونی، با هدف کاستن از شدت مخاصمات و با حفظ بیطرفی و سایر اصول نهضت صلیب سرخ و هلال احمر به وجود آمده است که فعالیت‌های آن ریشه در افکار عمومی دارد. تفکری که منشأ آن وجدان عمومی همگانی است و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در مرکز ثقل فعالیت‌های مربوط به حقوق بشردوستانه قرار دارند.

اهداف پژوهش:

- ۱- تبیین جایگاه سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه در توسعه و اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه
- ۲- تبیین نقش بزرگترین سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه، در حقوق بین‌الملل بشردوستانه یعنی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر
- ۳- ارائه تصویر واضح از عملکرد سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه در حوزه حقوق بین‌الملل بشردوستانه با تأکید بر عملکرد جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران

سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق:

نهضت صلیب سرخ و هلال احمر که از نیمه دوم قرن نوزدهم آغاز شد، یک حرکت بشردوستانه بین‌المللی است که دارای ابعاد گوناگون فلسفی، حقوقی، سیاسی و اجتماعی است. این نهضت دارای پیام فرهنگی بسیار اساسی تحت عنوان کلی احترام به کرامت انسانی است. این نهضت با تأسیس کمیته ژنو در ۱۸۶۳ آغاز گردید و به مرور زمان منشأ تحولات بنیادین در جهت ایجاد حمایت، ارتقا و ترویج بنیادهای حقوق بشردوستانه گردید. علاوه بر آن، به یک نهضت جهانی برای امداد و نجات به قربانیان بلایای طبیعی از قبیل سیل، زلزله و طوفان و مواردی از این قبیل تبدیل گردید. امروزه با گذشت نزدیک به یک و نیم قرن از این مهم، و تثبیت موقعیت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در نهضت جهانی، ما با عملکرد پربار و پر محتوا مواجهیم که البته در آن نقایص، کمبودها و محدودیت‌هایی نیز وجود دارد. لذا در این نوشتار تنها به گوشه‌های مهمی از آنها اشاره می‌نماییم و مقدمه‌هایی جهت تحقیقات و تبعات بعدی در اختیار خوانندگان آن قرار می‌دهیم.

تمرکز تحقیقات مندرج در این کار تحقیقی، بیشتر بر توسعه و اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌باشد. به بیان دیگر، با توجه به اینکه اختلاف‌ها و درگیری‌ها در جهان همیشه وجود دارد و برخی حوادث و بلایای طبیعی هم در جهان وجود دارند، قربانیانی که تحت آسیب و رنج ناشی از آن قرار می‌گیرند طبقه‌بندی می‌شوند و نیازها و اولویت‌های حمایت از آنها، با توجه به قواعد و مقررات قابل

اعمال موجود، مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. در اینجا به نقش کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در توسعه و اجرای حقوق بشردوستانه پرداخته و اقدامات انجام شده را مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

در این خصوص سؤالاتی مطرح می‌شود که درصدد پاسخ به آنها هستیم. اینکه آیا کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر نقش مؤثری را در توسعه و اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه ایفا می‌کنند؟ آیا سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه، امکان ایفای نقش مؤثر در اجرا و توسعه حقوق بین‌الملل بشردوستانه را دارند؟ در صورتی که پاسخ مثبت باشد، چگونه و به چه صورتی این نقش ایفا می‌شود؟ آیا تاکنون اقدامات آنها مثمرتر و نتیجه بخش بوده است؟ کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر از چه راهکارهایی نقش حمایتی خود را برجسته نموده‌اند؟

جملگی این سؤالات در راستای نقش کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر در توسعه و اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌باشد، و متعاقباً فرضیه‌هایی مطرح می‌شوند که در جهت رسیدن به پاسخ سؤالات فوق می‌باشند:

فرضیه اصلی: سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه (با تأکید بر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر) نقش مؤثری را در توسعه و اجرا حقوق بین‌الملل بشر دوستانه ایفا می‌نمایند.

فرضیه جانشین: با توجه به جایگاه دولت‌ها در جهان امروزی، سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه، امکان ایفای نقش مؤثر در اجرا و توسعه حقوق بین‌الملل بشردوستانه را ندارند.

پیشینه تحقیق:

مهدی مروت (۱۳۸۵) در مقاله‌ای نقش کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در حمایت از قربانیان جنگی را مورد مطالعه قرار داد. وی در این مقاله بیان می‌کند که برای تحدید و کاستن از خشونت‌ها و بی‌رحمی‌ها به تدریج در صحنه بین‌المللی، نظامی شکل گرفت که هدف اولیه آن کاستن از آلام بشری و آشتی میان «ضرورت نظامی» و «کرامت ذاتی انسان» بود. از یک سو، با توسعه اقدامات و فعالیت‌های خود در عرصه دیپلماتیک میان کشورها و از سوی دیگر، گستراندن چتر حمایتی خود به نفع قربانیان جنگی، در صحنه نبرد، چنان جایگاهی یافت که به الگویی برای سازمان‌های غیردولتی مشابه، تبدیل شد. این مقاله درصدد

ارائه تصویری از این پدیده بدیع و تحلیل اقدامات آن برآمده و سیر تکاملی آنرا از ابتدای تأسیس تاکنون را تبیین کرده است و با در نظر گرفتن اقدامات صورت پذیرفته و استخراج فصول مشترک فعالیت‌های آن، به رویه‌هایی که کمیته، همواره قبل، حین و پس از مخاصمه، در راستای ایفای امدادسانی به طیف‌های مختلف قربانیان جنگی توجه داشته، اشاره نمود.

فرح رحمانی و استاد دکتر جمشید ممتاز (۱۳۷۶) در پایان نامه‌ای جایگاه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در تدوین، توسعه و حسن اجرای حقوق بین‌المللی بشردوستانه را مورد مطالعه قرار دادند. در این مطالعه آمده است که کمیته بین‌المللی صلیب سرخ با هوشیاری تمام، زنگ خطر وقایع جاری را که متوجه اصول و ارزش‌های نهضت جهانی صلیب سرخ و هلال احمر است، به صدا درآورده و با تأکید بر اینکه بر خلاف سالیان گذشته که این نهضت و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ تنها سازمان بشردوستانه موجود در زمینه حمایت از افراد در جریان مخاصمات مسلحانه بوده‌اند، و هم‌اکنون سازمان‌های بیشماری در این زمینه به فعالیت پرداخته‌اند، لذا وحدت و هماهنگی کلیه ارکان نهضت صلیب سرخ جهت حفظ ارزش‌های آن بیش از پیش ضروری می‌نماید و حمایت از کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و فعالیت‌های آن، مؤثرترین اقدام در این زمینه می‌باشد. ارزش هوشیاری کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در حفاظت از اصول و ارزش‌های بنیادین نهضت صلیب سرخ هنگامی درک می‌گردد که در خصوص هجوم برخی گروه‌ها و سازمان‌ها همچون سازمان اطلاعات و جاسوسی ایالات متحده آمریکا (سیا) به کمیته و وارد نمودن برخی از اتهامات به آن تأمل گردد. این سازمان درست به هنگام اوج‌گیری اعتبار و نفوذ کمیته در جامعه بین‌المللی، با مطرح ساختن مسائلی در رابطه با همکاری برخی از نمایندگان کمیته با نیروهای نازی در طی جنگ جهانی دوم، به گونه‌ای غیرمستقیم در صدد خدشه‌دار نمودن اعتبار و حیثیت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ برآمد. صرف نظر از صحت و سقم ادعاهای سیا و پاسخ‌های مستندی که کمیته بلافاصله در این خصوص ارائه نمود، تمامی جریان در کلیت خود، اگر چه حکایت از تثبیت موقع و مقام بین‌المللی کمیته با حفظ استقلال، عدم وابستگی و بیطرفی آن در انجام وظایف محوله دارد، لیکن از سویی دیگر حاکی از تلاش‌های پنهانی است که در جهت مشوش نمودن اصول و آرمان‌های بنیادینی که در راستای حمایت از فرد بویژه در برابر هجوم تکنولوژی تخریب جمعی ایستادگی می‌نماید، به کار گرفته شده است.

فرد، در عصر جهانی شدن جهان، نیاز به حمایتی مؤثر در برابر سوء استفاده از قدرت در هر شکل و در هر مکان دارد. و این مهم در این زمان، تنها از عهده اشکال نوین همبستگی سازمان یافته بین‌المللی که با حفظ پویایی، خود در حال تحول و تکامل‌اند، برخواهد آمد. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ نه فقط به این نیاز بشر در بدترین شرایط ناشی از مخاصمات مسلحانه پاسخ می‌دهد، بلکه خود الگوی پیشروی است در زمینه گسترش نفوذ و اعتبار سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی و احراز جایگاهی در جامعه بین‌المللی که پیش از این تنها از آن دولت‌ها بوده است.

محمود رضا گلشن و نسرین مصفا (۱۳۷۷) در پایان نامه‌ای سازمان‌های غیردولتی و نقش آنان در توسعه و ارتقای حقوق بشر را مورد مطالعه قرار دادند. با نگاهی به طرح پژوهش و مشخص نمودن مفهوم توسعه و ارتقای حقوق بشر به عنوان متغیر وابسته، و همچنین مفهوم سازمان‌های غیردولتی بعنوان متغیر مستقل، در می‌یابیم که هر دو مفهوم در جامعه با درجاتی متفاوت، ناشناخته می‌باشند. به همین دلیل نگارنده، ضمن توجه به این موضوع که عمده تحقیق می‌بایست به بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی در ارتقای حقوق بشردوستانه اختصاص یابد، بواسطه موارد ذکر شده در فوق در خصوص ناشناخته بودن مفهوم سازمان‌های غیردولتی، مفهوم حقوق بشر و ابزارهای حفظ و ارتقای آن، بر آن گشت تا حجم عمده‌ای از پژوهش را به بررسی این مفاهیم اختصاص دهد. این پژوهش، با مخاطبینی روبرو بود که بسیاری از آنان - با آنکه جامعه ما در شرایط گذار به جامعه مدنی و یا مدنی‌تری می‌باشد - هنوز نیز حقوق بشر را حقوقی صرفاً غربی تلقی نموده و لذا آن را غیر قابل قبول می‌دانند. لذا نگارنده با توجه به مخاطبین پژوهش، اینگونه فرض نموده که استفاده از روندی شامل رایه تصویری بالنسبه روشن از خود مفهوم حقوق بشر، دیدگاه‌های ما و غرب از آن، ساز و کارهای سازمان ملل برای نظارت بر رعایت حقوق بشر بعنوان متولی اساسی این امر، و سپس پرداختن به سازمان‌های غیردولتی، تعریف، تقسیم‌بندی و نوع رابطه با سازمان ملل (با توجه به اینکه سازمان‌های غیردولتی نیز در کنار سازمان ملل، نوعی سیستم نظارتی به شمار می‌آیند)، روند مناسبی جهت پرورش مفهوم و پیام اصلی پژوهش برای مخاطب خواهد بود.

روش تحقیق:

با توجه به هدف و ماهیت این پژوهش، روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد مطالعات نظری این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و از طریق مقالات، کتاب‌ها، مجلات و سایت‌های معتبر جمع‌آوری گشته است. جامعه این تحقیق شامل همه سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه می‌باشد که از بین آن‌ها نمونه مورد نظر انتخاب شدند. نمونه مورد مطالعه این تحقیق شامل کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر می‌باشد که نقش آنها در توسعه و اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه به صورت جداگانه مورد بحث و بررسی قرار گرفت. بعد از جمع‌آوری اطلاعات از منابع معتبر گفته شده، این اطلاعات به همراه نظرات محقق و اساتید مورد تحلیل قرار گرفت و نتایج با یافته‌های سایر مطالعات پیشین مورد بحث قرار گرفت.

این پژوهش با استفاده از شیوه مطالعه کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از مقالات و کتاب‌ها و همچنین سایت‌های اینترنتی مربوطه، به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته و با تجزیه و تحلیل آنها به نتیجه‌گیری نهایی پرداخته می‌شود. از این روش تحقیق توصیفی، تحلیلی می‌باشد.

نقطه تمرکز:

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ که مقر آن در شهر سوئیس قرار دارد و یک سازمان بین‌المللی غیردولتی بیطرف، بی‌غرض و مستقل است که به وظایف بشردوستانه، حفاظت از زندگی و کرامت قربانیان جنگی و نیز خشونت داخلی و یاری رساندن به آنها با کمک جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر اشتغال دارد و اینها بر اساس مقررات حقوق بین‌الملل بشردوستانه و نهضت بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر عمل می‌نمایند. ما در این تحقیق از واژه‌های کمیته و جمعیت‌های ملی سخن می‌گوییم که به ترتیب منظور کمیته ملی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر می‌باشد. حقوق بشردوستانه هم مطلب دیگری است که در این تحقیق ضمن شرح آن، در قلب فعالیت‌های کمیته و جمعیت‌های ملی قرار می‌گیرد.

ساختار پژوهش:

در جهت ترسیم خطوط کلی بحث و آشنایی خواننده با تحقیق حاضر، محورهایی از دو بخش این تحقیق و فصول آنها را بدین شرح بیان می‌نماییم:

بخش اول تحقیق به نام کلیات تحقیق دربردارنده دو فصل می‌باشد: فصل اول شامل طرح تحقیق می‌باشد که مواردی همچون مسأله تحقیق و ضرورت و اهمیت آن و اهداف و فرضیه‌های تحقیق در آن آمده است. فصل دوم شامل بررسی و تعریف مفاهیم مقدماتی می‌باشد. در این فصل به بررسی سازمان‌های غیردولتی پرداخته می‌شود، سپس سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه توضیح داده می‌شود و در نهایت کمیته ملی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر تشریح می‌شوند.

در بخش دوم تحقیق هم اقداماتی که در حوزه بشردوستانه صورت گرفته با تأکید بر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت‌های ملی صلیب سرخ و هلال احمر مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بخش اول

سازمان های غیر دولتی بشردوستانه و کمیته بین المللی صلیب سرخ و

جمعیت های ملی صلیب سرخ و هلال احمر

فصل اول: بررسی و تعریف مفاهیم مقدماتی

گفتار اول: سازمان‌های غیردولتی

سازمان‌های غیردولتی^۱ از مهمترین و مؤثرترین نهادهای جامعه مدنی به شمار می‌آیند. به ویژه در طول سه دهه گذشته این شخصیت‌های غیرانتفاعی که اعضای آن شهروند یا اجتماعی از شهروندان یک یا چند کشور هستند که نوع فعالیت‌شان برحسب خواست جمعی اعضای آن در پاسخ به احتیاجات اعضای جامعه یا جوامعی که سازمان مذکور با آن همکاری می‌کند، تعیین می‌شود، در جهت تضمین حقوق بشر مطرح و در راستای اسناد بین‌المللی گام‌های بلندی برداشته‌اند. بررسی عملکرد سازمان‌های غیردولتی مختلف نشان می‌دهد که این سازمان‌ها به منظور ارتقای حقوق بشر در داخل کشور خود عمدتاً به اشکال ذیل عمل می‌کنند:

۱. اقدامات مربوط به ترویج و آموزش حقوق بشر همچون جمع‌آوری تولید و انتشار اطلاعات و برگزاری دوره‌های آموزشی
۲. اقدامات مربوط به یاری رساندن به دولت در پیشبرد حقوق بشر به‌عنوان نمونه از طریق ارائه مشورت به نهادهای دولتی در زمینه قانونگذاری و اجرای قوانین بشردوستانه، اصلاح نظم قضایی در جهت تضمین دادرسی عادلانه و نیز اجرای مفاد اسناد بین‌المللی
۳. پیگیری و پی‌جویی موارد نقض حقوق بشر که از طریق شکایت نسبت به آنها آگاهی یافته‌اند.^۲

^۱ - Non Governmental Organizations (NGOs)

^۲ - حیدری نجات، علی، پیشین، ص ۸۷

نظر به اینکه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در زمره «سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی» قرار دارد. لازم است اشاره‌ای مختصر نیز به تعریف آنها پردازیم: مقدمتاً باید متذکر شد که نقش آفرینی مؤثر سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی، به عنوان بزرگترین گروه سازمان‌های بین‌المللی «اصولاً، به خاطر افزایش نفوذ عام به طور کلی بر سیاست خارجی، تأثیر بیشتر افکار عمومی بر روابط بین‌المللی و خصیصه افشاگری آنها می‌باشد». عواملی همچون انقلاب صنعتی قرن هجدهم، رشد مفاهیم دموکراتیک، به ویژه پس از انقلاب‌های فرانسه و آمریکا، شرکت در مذاکرات کنفرانس‌های دیپلماتیک، نظارت بر حسن اجرای استانداردها، در ایجاد و توسعه سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی، نقش بسزایی ایفا نموده‌اند که در این تحقیق به گوشه‌هایی از آنها اشاره می‌کنیم.^۱

فرهنگ روابط بین‌الملل، سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی را این گونه تعریف می‌نماید: «سازمان‌های غیردولتی سازمانی خصوصی است، با ساز و کاری جهت ایجاد همکاری میان گروه‌های ملی دربارهٔ مسائل بین‌المللی، خصوصاً در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انسان‌دوستانه و تکنیکی».^۲ دایان اوتو^۳ معتقد است، که برای واژه سازمان‌های غیردولتی هنوز تعریف مشخصی که بتوان از آن به عنوان معیار برای سایر مطالبات و موارد سود جست، ارائه نگردیده است، لیکن آنها را این چنین تعریف می‌کند: «سازمان غیردولتی یک شخصیت غیرانتفاعی است که اعضایش شهروندان یا اتحادیه‌هایی از شهروندان یک یا چند کشور هستند که فعالیت‌های آنها با خواست جمعی اعضای آن در پاسخ به نیازهای جامعه و یا جوامعی که سازمان مذکور با آنها همکاری می‌نماید، مشخص می‌گردد». و «در تأسیس این سازمان‌ها اراده کشورها نقشی ندارد و در نتیجه سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی دارای استقلال و شخصیت بین‌المللی جدا از کشورها هستند و همچنین دارای تشکیلات منظم در سطح بین‌المللی و دوری از اهداف و ملاحظات سیاسی و داشتن ارتباطات گسترده با سازمان‌های بین‌المللی دولتی می‌باشند».^۴

^۱ - آشنایی با سازمان‌های بین‌المللی، سازمان ملل متحد، مجله شماره ۴، ص ۲۷ و برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به:

کلود آلبر کلیبار، سازمان‌های بین‌المللی از آغاز تا امروز، ترجمه هدایت الله فلسفی (تهران، فاخته، ۱۳۷۱)

^۲ - علیرضا زارع تیموری، نقش سازمان‌های غیردولتی در توسعه و تحول حقوق بشر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین

الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۶، ص ۶.

^۳ - نگارنده مقاله «سازمان‌های غیر دولتی در سیستم سازمان ملل متحد: نقش فراینده جامعه مدنی بین‌المللی»

^۴ - همان، ص ۸-۷.

تعریف دیگری نیز می‌توان از سازمان غیردولتی بر اساس معیارهای اسناد بین‌المللی به ویژه قطعنامه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ اکوسوک و ماده ۷۱ منشور ملل متحد ارائه نمود و آن این است که: «سازمان غیردولتی به سازمانی اطلاق می‌گردد که به ابتکار خصوصی و خارج از هرگونه موافقتنامه بین‌الدولی و با هدف عام المنفعه بین‌المللی از افراد حقیقی یا حقوقی کشورهای مختلف تشکیل می‌شود».^۱ بنابراین، سازمان‌های غیردولتی با توجه به ساختار و تشکیلات، هدف، و اینکه بر اساس حقوق داخلی دولت‌ها به وجود آیند، دارای تعاریف و طبقه‌بندی‌های متفاوتی از قبیل تقسیم‌بندی بر اساس فعالیت‌های ملی و بین‌المللی، تقسیم‌بندی بر اساس مقام مشورتی اعطا شده از سوی اکوسوک - یعنی دارا بودن مقام مشورتی عام، خاص و مقام مشورتی روستر^۲ و نیز تقسیم‌بندی بر اساس تشکیلات سازمانی، سیاستگذاری، استراتژیکی و حیطه‌ی برون ده (یعنی، بر اساس عواملی همچون ارائه اطلاعات، نظریات، کمک‌های مالی، عرضه کالا و خدمات و ...) می‌باشند.^۳

بنابراین، کمیته در زمره سازمان‌های بین‌المللی غیر دولتی قرار می‌گیرد، مستقل از دولت سوئیس و مقر آن در ژنو است، که بر اساس عهدنامه‌های ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ حقوق و وظایفی به عهده گرفته است.^۴

موضوع مشارکت سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی در مسائل بین‌المللی امر جدیدی نیست و سابقه آن به قرن ۱۸ بر می‌گردد که در آن زمان بسیاری از این سازمان‌ها به توسعه و بسط حقوق بین‌الملل در خصوص موضوعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ورزشی و ... مبادرت نمودند که از مهمترین اقدامات آنان در گذشته می‌توان به حساس کردن دولت‌ها نسبت به قوانین یا رویه‌های مرسوم آن زمان در خصوص موضوعاتی مثل لغو برده‌داری، حقوق کارگران، نقش‌های اجتماعی زنان و لزوم اهتمام به مواردی از این دست اشاره نمود. طبق پیش‌نویس‌های مؤسسه حقوق بین‌الملل در سالهای ۱۹۲۳ و ۱۹۵۰ برای انعقاد کنوانسیون بین‌المللی انجمن‌های بین‌المللی شامل گروه‌های متشکل از افراد یا تجمعاتی

^۱ - ابراهیم بیگ زاده، تاثیر نهادهای غیر دولتی در شکل‌گیری قواعد بین‌المللی، مجمله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۵، پاییز ۱۳۷۳، ص ۳۰۳.

^۲ - کمیته بین‌المللی صلیب سرخ دارای مقام مشورتی خاص و محدود، نزد شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد است.

^۳ - برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به: علیرضا، زارع تیموری، نقش سازمان‌های غیر دولتی در توسعه و تحول حقوق بشر، ص ۱۲ به بعد.

^۴ - [http://www.icrc.org/eng/about ICRC/legal bases extract from ICRC Annual Report 2004](http://www.icrc.org/eng/about_ICRC/legal_bases_extract_from_ICRC_Annual_Report_2004)